

بررسی آب‌انبارهای شهر قم و راه‌های استفاده از آن‌ها (نمونه‌ی موردی آب‌انبار حاج حسینعلی سزاوار)

سید علیرضا موسوی معلم^۱، سید محمود موسوی معلم^۲

۱- دانشجوی کارشناسی عمران موسسه آموزش عالی شهاب دانش قم sar_mousavi@yahoo.com

۲- کارشناس عمران، عضو نظام مهندسی ساختمان استان قم smmm1340@yahoo.com

چکیده

زندگی بشر همواره به مایه‌ی حیات یا آب وابسته است. وجود آب در یک منطقه عامل ظهور تمدن‌ها و پدید آمدن شهرها و روستاها بوده‌است. امر ذخیره‌ی آب بصورت سالم و بهداشتی و قابل مصرف در فصول گرم سال همواره جز دغدغه‌های پیشینیان در مناطق گرم و خشک و کویری بوده‌است که با خلق ابداعاتی شگفت‌انگیز درصدد برطرف کردن این مشکل برمی‌آمدند. از جمله‌ی این ابتکارات می‌توان به حفر قنات‌ها، احداث آب‌انبارها و یخچال‌ها اشاره کرد. شرایط اقلیمی و آب و هوایی استان قم و قرارگرفتن این استان در منطقه‌ای خشک و کویری و کم‌باران، مردم این خطه را هم‌چون نواحی مشابه دیگر وادار به رفع مشکل کم آبی کرده‌است. این مقاله بنای آب‌انبار که نشان از هوشمندی ایرانیان هم‌چنین هماهنگی انسان با طبیعت خشک را دارد، مورد بررسی قرار می‌دهد. ساخت آب‌انبار با مصالح بومی منطقه و ساخت آن در دل خاک و استفاده از ویژگی‌های طبیعی خاک برای مقاوم کردن و خنک نگه‌داشتن مخزن آب‌انبار و هم‌چنین استفاده از بادگیر بر فراز آب‌انبار در جهت استفاده از خنکا و نیروی باد بخشی از پیوند معماری و آب‌انبار با طبیعت را نشان می‌دهد. در این مقاله سعی در بررسی آب‌انبارهای سطح شهر قم و بصورت موردی آب‌انبار حاج حسینعلی سزاوار و راه‌های احیا و استفاده‌ی مجدد از بنای آب‌انبارها شده‌است.

واژه‌های کلیدی: قم، آب‌انبار، آب

۱- مقدمه

استان قم که در ناحیه‌ی فلات مرکزی ایران قرار دارد، دارای آب و هوای گرم و خشک می‌باشد. در این مناطق بدلیل عدم ریزش کافی باران در بیش از ۶ ماه از سال و فصلی بودن رودخانه‌ها و عدم دسترسی به آب، تهیه و ذخیره‌ی آب سالم و آشامیدنی، اهمیتی خاص داشته‌است؛ بطوریکه از دیرباز مردمان این دیار با ابتکاراتی درصدد رفع این مشکل برآمده بودند. از جمله این تمهیدات می‌توان به ساخت آب‌انبارها اشاره نمود.

آب‌انبارها که با نام‌های مختلفی هم‌چون منبع، مصنع، حوض، برکه و... شناخته می‌شدند بیشتر در مراکز تجمع شهر مانند راسته بازارها و مرکز محلات و هم‌چنین در کاروان‌سراهای بین راهی احداث می‌گردیدند تا نیاز افراد به آب سالم، گوارا و بهداشتی را برطرف نمایند.

۲- تاریخچه و اهمیت آب‌انبار

آب‌انبار به عنوان یک ساختار شهری که از گذشته به جا مانده‌است، تجربه‌ی گران‌قدری از هنر ایرانی و ارزش‌های اعتقادی است که می‌توان از آن به عنوان یک سرمایه‌ی فرهنگی و ملی استفاده نمود و به عنوان پدیده‌ای حاصل از تطابق خصوصیات